

Det ærgerligste er dog, at der er gået store muligheder tabt på grund af den stærke opsplitning og fraværet af enhver form for konkluderende afsnit. En konsekvent sammenstilling af de forskellige udviklingsforløb og af forholdene på de to sider af fronten (som normalt fremstilles adskilt) ville have bragt væsentlige ligheder og forskelle, som nu kun anes, frem i lyset. Dermed ville forståelsen af krigens historie have gjort større fremskridt, og man ville have kunnet nærme sig de mange spørgsmål, som læsningen af værket fremkalder: karakteren af disse stater, som styrer udnyttelsen af samfundenes ressourcer med så stor dygtighed, men som optræder så ustabil og uinformeret på den internationale arena, både diplomatisk og militært; følelserne bag et feltslag, hvor de kæmpende gang på gang samler sig igen, og fortsætter kampen til hver anden deltager er omkommet; betingelserne for idag at forstå og analysere en strategi (den svenske), hvis kerne er en blind kærlighed til offensiven, manifesteret overalt fra rytteriets reglement til de mest omfattende planer.

De svenske og danske militærhistoriske kommissioner, som står bag værket, har kunnet samle mange gode kræfter til det, og kunne godt have sat målet for arbejdet højere.

Gunner Lind

DITLEV TAMM (red.): Danske og Norske Lov i 300 år. Festskrift i anledning af 300-året for udstedelsen af Christian V.s Danske Lov. Kbh., Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1983. LXI + 722 s. 440 kr.

Den 15. april 1683 underskrev Christian V Danske Lov. Den enevældige monark valgte meget bevidst at sætte sit navn under loven på sin egen fødselsdag – en tradition, den danske enevælde skulle videreføre i generationer, når den ønskede at markere særligt væsentlige kongebud. Og med poetisk svulst besang Thomas Kingo lovens giver: Døm, hele verden, at naturen intet glemte – hos dydernes monark, kong Christian den Femte. Hundredåret for Danske Lov – i 1783 – gik mere stille for sig, blot med hyldesttaler af to unge jurister; og under forfatningskampen hundrede år senere følte de færreste trang til at skabe opmærksomhed omkring en enevældig lovgiver. 300-året for lovens udstedelse er imidlertid blevet markeret med manér. Fra norsk side er det sket med en tekstudgave af Norske Lov (Kong Christian den Femtes Norske Lov 15de april 1687 med Kongeloven 1665. Oslo, Universitetsforlaget, 1982. 295 s.), fra dansk side med et stateligt og gennemillustreret festskrift på 785 sider under redaktion af professor i retshistorie ved Københavns Universitet, Ditlev Tamm. Tredive danske og udenlandske historikere, jurister og kulturhistorikere har bidraget med afhandlinger; og selv om redaktøren (s. XXII–XXIII) kan pege på sider af lovens historie og anvendelse, som det ikke har været muligt at få behandlet, må det på den anden side slås fast, at det takket være de mange bidrag og de mange indfaldsvinkler er lykkedes at give et endog særdeles bredt billede af Danske Lov og dens betydning i og uden for det danske monarki.

I Historisk Tidsskrift må det være rimeligt at samle en præsentation af festskriftet omkring de afhandlinger, der umiddelbart påkalder sig interesse blandt danske historikere.

I »Danske Lov og Kongeloven« peger Svend Ellehøj på den kontinuitet bagom

1660, som Danske Lov *også* repræsenterer, ved at optage en række hævdvundne håndfæstningsbestemmelser af ikke-forfatningsmæssig karakter. Med udgangspunkt i lovens bøger giver Ole Degn i »Stænder og socialgrupper i Danske Lov« en karakteristik af det sammensatte danske samfund under den tidlige enevælde. I »Danske Lov og kongens embedsmænd« drøfter Morten Westrup den unge enevældes administrative apparat, med særligt henblik på det nye styres vogtere: generalfiskalen og generalprokurøren. Af særlig interesse for dansk økonomisk historie er afhandlingen »alt hvis Politien egentlig vedkommer . . .«, hvori Inger Dübeck undersøger de problemer, som også var problemer for lovens fædre: nemlig at en lovbog som Danske Lov ikke kunne og ikke skulle regulere de konjunkturbetingede og hastigt skiftende erhvervsforhold, som derfor blev lovet behandlet i en separat 'Politiforordning' – et løfte om en samlet erhvervslovgivning, som imidlertid hverken Christian V eller hans efterfølgere formåede at indfri. Endelig har Jens Chr. V. Johansen og Henrik Stevnsborg i den metodisk velovervejede afhandling »Herom findes intet i Danske Lov« søgt at konstatere, hvornår, hvordan og i hvilket omfang den nye lovbog blev brugt i to udvalgte retsområder, nemlig på Falster og i Helsingør.

For dansk historie er der ydermere meget af værdi at hente i de afhandlinger, der beskæftiger sig med Danske Lovs betydning og anvendelse i monarkiets øvrige dele: Norge, Island, Slesvig og de vestindiske øer; og danske historikere, der arbejder med det 17. og 18. århundrede, vil finde megen viden og inspiration i de juridiske bidragyderes afhandlinger om Danske Lovs brug i skolen, om aspekter som kirkeret, søret, formueret og procesret og om problemerne i forbindelse med husbondansvar, kontraktfrihed, trolddom og majestætsforbrydelse.

Netop festskriftets bredde gør det værdifuldt. Repræsentanter for en række videnskaber har med deres afhandlinger markeret og perspektiveret forskningens øjeblikkelige stade. Flere af afhandlingerne udspringer endvidere af igangværende forskning, hvis færdiggørelse der er grund til at se frem til. Og sidst, men ikke mindst, peger festskriftet på, hvad vi endnu mangler at vide. Et af de spørgsmål, det ville være af interesse at få belyst, er: Når det lykkedes den unge enevælde at udstede så omfattende en lovbog som Danske Lov, hvorfor formåede den etablerede enevælde så ikke at få udsendt den reviderede lovbog, som kommission efter kommission fik i opdrag at udarbejde?

Ole Feldbæk

LEO HANSEN: Danmarks officielle pengesedler 1713-1983. Udarbejdet af Dansk numismatisk Forenings Seddelfraktion. København, Dansk numismatisk Forening, 1983. 380 s. Ill. 550 kr.

Dansk mønthistorie foreligger behandlet i autoritative værker af H.H. Schou (1926), Holger Hede (1964) og Georg Galster (1972). Tilsvarende samlede fremstillinger af dansk seddelhistorie siden udstedelsen i 1713 af de første, personligt signerede pengesedler har derimod ikke foreligget. Denne lakune i dansk pengehistorie er nu blevet udfyldt takket være en kollektiv udgivelse ved medlemmer af Dansk numismatisk Forenings Seddelfraktion, koordineret af foreningens tidligere formand, maskiningeniør Leo Hansen. Den faglige vurde-